

19 Eusebiusbuitensingel

Een airborne-zuil op het grasveld aan de Eusebiusbuitensingel, vlak bij de noordelijke oprit van de John Frostbrug, herinnert aan de verdediging van een groep Britse geniesoldaten in de Van Limburg Stirum School in september 1944.

[Situatieschets Rode School en omgeving](#)

[Marinus Goedhart](#)

[De opdracht van het 1st Parachute Squadron, Royal Engineers](#)

[De omzwervingen van genieofficier Peter Stainforth](#)

[De opmars van het 1st Parachute Squadron naar de Rijnbrug](#)

[Het gevecht om 'de Rode School' in de nacht van 17 op 18 september](#)

[De dood van Marinus Goedhart](#)

[De verdediging van de Van Limburg Stirum School](#)

[De aanval van SS-Panzer-Aufklärungs Abteilung 9](#)

[Duitse tegenaanvallen vanuit het oosten](#)

[Dinsdag 19 september](#)

[Woensdag 20 september](#)

[De ontsnapping van de kapiteins Mackay en Robinson](#)

Situatieschets Rode School en omgeving

Er stonden destijds drie panden vanaf de zuil richting het huidige Airborneplein. De voorgevels waren naar de Eusebiusbuitensingel gericht. Het dichtst bij het Airborneplein stond de villa van gravin Cornelia van Limburg Stirum. Dit was Eusebiusbuitensingel 67. Daarnaast stond 'de Rode School' (Eusebiusbuitensingel 68) waarin tussen 1897 en 1938 de U.L.O.-school van de Vereniging tot Oprichting en Instandhouding van Scholen met den Bijbel voor L.O. (Lager Onderwijs) was gevestigd. Daarna diende het tot 17 september 1944 als kantoor van het gemeentelijke Trambedrijf. Het pand was in 1856 gebouwd in opdracht van koopman B. Bleckmann. Door de rode kleur van de bakstenen kreeg het gebouw van veel Arnhemmers de bijnaam 'de Rode School'. Een pad liep vanaf de achtertuin van nummer 68 naar de noordelijke brugoprit en had eveneens een naam gekregen: "het paadje van Bleckmann".

Op de hoek van de Marktstraat en de Eusebiusbuitensingel stond de al eerder genoemde Van Limburg Stirum School. Dit gebouw was in 1911 aangekocht door gravin Van Limburg Stirum en was in 1944 in gebruik bij de Vereniging tot Oprichting en Instandhouding van een School met den Bijbel voor uitgebreid L.O. voor meisjes.[1] De airborne-zuil staat op ongeveer de plaats van de school.

Marinus Goedhart

De 47-jarige Marinus Goedhart kwam in de nacht van 17 op 18 september 1944 om het leven tijdens de gevechten in de souterrain van "de Rode School" aan de Eusebiusbuitensingel. (Foto via Jacob Goedhart. Collectie Freedom Trail Arnhem, Gelders Archief)

In de kelder van 'de Rode School' bevonden zich op zondag 17 september 1944 twee Nederlanders van de PIKA, een afdeling van de provinciale voedselvoorziening. Zij moesten het aanwezige voedsel in de kelder bewaken. Dit was bijeengebracht op last van de provinciale voedselcommissaris. De etenswaren waren onder meer bestemd voor de centrale keuken. Ook moesten de mannen het gebouw bewaken voor brandgevaar. Een van deze wachtsmannen was de 48-jarige Arnhemmer Marinus A. Goedhart. Hij deed met een collega dienst toen op die zondagmiddag diverse doelen in en rond de stad door geallieerde vliegtuigen werden gebombardeerd.

Nadat ze hadden vernomen dat de vrouw van zijn collega, wiens naam onbekend is, gewond was geraakt bij het bombardement, stuurde Goedhart hem naar huis met de mededeling dat hij contact zou opnemen met hun chef. Goedhart had zijn gezin eerder die dag al meegedeeld dat de bevrijding niet lang meer op zich zou laten wachten toen hij 's ochtends een pan met eten had opgehaald.

Zijn zoon Jacob kan zich nog herinneren dat hij als 17-jarige jongen wel eens met zijn broer op pad werd gestuurd om voor zijn vader briefjes weg te brengen. Deze bevatten vaak gedetailleerde tekeningen van gebouwen. Goedhart tekende onder meer de kleine bunkers die op de noordelijk oprit van de Rijnbrug waren aangebracht. Zijn werk in 'de Rode School' stelde hem in staat om veel over de brug zelf en de aanwezige Duitse bewaking te weten te komen.[2] Het is mogelijk dat Goedhart lid was van de Orde Dienst (O.D.), maar hiervoor zijn tot dusver nog geen bewijzen gevonden.

In de late avond van 17 september 1944 had Goedhart telefonisch contact vanuit de school met zijn chef, de heer Tukker. Hij deelde hem mee dat er zo'n dertig Britse parachutisten in het gebouw waren aangekomen en het in staat van verdediging brachten. Goedhart berichtte dat hij zich in de kelder bevond. Een mogelijkheid om het pand te verlaten bestond niet door de gevechten die buiten werden gevoerd. Wie waren deze Britse parachutisten?

De opdracht van het 1st Parachute Squadron, Royal Engineers

De Britse 1st Parachute Brigade die de opdracht had gekregen om op 17 september 1944 Arnhem binnen te trekken, had behalve haar drie eigen bataljons ook diverse kleinere eenheden toegewezen gekregen. Het 1st Parachute Squadron, Royal Engineers bijvoorbeeld, een geniecompagnie. Deze werd aangevoerd door de 31-jarige majoor Douglas Murray en had de opdracht om mogelijke explosieven onder de spoorbrug bij Oosterbeek en de schipbrug en verkeersbrug in Arnhem onschadelijk te maken. Murray's compagnie werd opgedeeld in kleinere groepen en verdeeld over andere, zodat meerdere eenheden over een geniesoldaten zouden beschikken tijdens de opmars.

Terwijl de plaatsvervangend commandant, Kapitein S. George, achterbleef met de helft van C Troop (ongeveer twintig man) op de landingszone bij Renkum om de voorraden en geniemateriaal te verzamelen, meldden de overige onderdelen zich bij de bataljons waar ze tijdelijk aan waren toegevoegd. Kapitein W. Cox en de andere helft van C Troop sloten zich aan bij het 3rd Parachute Battalion.[3] Zij zouden over de Utrechtseweg naar het centrum van Arnhem optrekken. De helft van B Troop onder bevel van kapitein Tom J. Livesey en de 21-jarige luitenant Peter T. Stainforth meldde zich intussen bij het 2nd Parachute Battalion van luitenant-kolonel John D. Frost. Deze eenheid zou over de meest zuidelijke route naar Arnhem op weg gaan. Luitenant Stainforth en vier geniesoldaten zouden met de C Company van majoor Victor Dover meegaan om springladingen onder de spoorbrug bij Oosterbeek onklaar te maken nadat die was veroverd.[4]

Aangezien deze zuidelijke route vlak langs alle bruggen liep, trok het overige deel van het 1st Parachute Squadron met het brigadehoofdkwartier van de 1st Parachute Brigade mee dat achter het 2nd Parachute Battalion aankwam. Een tweede genie-eenheid, 2 Platoon van de 9th Airborne Field Company, onder bevel van kapitein Eric C. O'Callaghan, marcheerde eveneens met het hoofdkwartier mee. Dit peloton had tot taak om samen met een peloton van C Company, 2nd Parachute Battalion, de spoorbrug te veroveren en vervolgens de brug te controleren op springladingen. Als de brug intact werd veroverd, moest O'Callaghan met zijn peloton de spoorbrug verdedigen terwijl C Company via de zuidelijke oever zou oprukken richting de verkeersbrug.[5]

De omzwervingen van genieofficier Peter Stainforth

Luitenant Peter Stainforth van de 1st Parachute Squadron, Royal Engineers in 1942. (Foto via Peter Stainforth. Collectie Freedom Trail Arnhem, Gelders Archief)

Tegen zes uur in de avond bereikte het 2nd Parachute Battalion de hervormde kerk in Oosterbeek-Laaag. Hier verlieten C Company van majoor Dover, inclusief het groepje van luitenant Stainforth, en 2 Platoon van kapitein O'Callaghan de kolonne om de spoorbrug aan te vallen. Vreemd genoeg schreef majoor Dover in zijn officiële verslag na de oorlog niet over de rol van kapitein O'Callaghans peloton, dat over de spoordijk een frontale aanval uitvoerde op de brug.^[6] De aanval van C Company, die beschreven is onder punt 5 van de Freedom Trail, werd ingezet via de Polderweg. Luitenant Stainforth bevond zich bij het hoofdkwartier en herinnerde zich later:

“Het leidende peloton [9 Platoon, C Company] was nu op de brug en al bij het derde brugdeel van de brugoverspanning terwijl onze groep de oever naderde. Plotseling klonk een aantal gewerschoten uit de gebouwen aan de overkant en twee van onze infanteristen vielen neer. De rest liet zich vallen en kroop naar een veilige plaats. Vervolgens werd de brug opgeblazen met een daverende explosie. (.....) De explosie en de hoge druk bereikten ons in een ogenblik en we werden onvrijwillig tegen de grond gedrukt.”^[7]

De spoorbrug werd door de Duitsers opgeblazen en daarmee was de opdracht van Stainforths groepje geëindigd. Het was inmiddels al avond geworden en de schemering viel in. C Company hervatte de opmars naar Arnhem terwijl 2 Platoon van de 9th Airborne Field Company van luitenant-kolonel Frost alsnog de opdracht kreeg om de brug te onderzoeken op explosieven. Hij wilde voorkomen dat de brug nog verder zou worden vernield. Zij konden echter niets vinden en de radioman van het peloton was ook niet in staat om met een andere eenheid contact te krijgen. Daarom besloot O'Callaghan verder te gaan naar de schipbrug. Zijn groep zou uiteindelijk in de nacht van 17 op 18 september de verkeersbrug bereiken.^[8]

Frost hoorde niets meer van O'Callaghan en maakte zich ongerust. Rond negen uur in de avond stuurde hij een boodschapper naar C Company met het bericht dat majoor Dover direct luitenant Stainforth moest terug sturen naar de spoorbrug om die te onderzoeken op verdere explosieven. De boog was opgeblazen, maar de rest van de brug nog niet. Stainforth schreef over deze opdracht:

“Het duurde veel langer dan gedacht om de brug te onderzoeken. We kropen op onze handen en knieën, lagen op onze buik en reikten naar de dwarsbalken onder het spoor en kropen als apen over de pijlers.”^[9]

Rond half twaalf was de noordkant van de brug onderzocht en waren er nog altijd geen explosieven gevonden. Het duurde nog een uur voordat ze de Benedendorpsweg weer bereikten. In de verte hoorden ze sporadisch geweervuur. Luitenant Stainforth besloot om met zijn vier geniesoldaten te overnachten in een nabijgelegen schuur en te wachten tot het weer licht werd.

De volgende ochtend vroeg ging het groepje weer verder en ontmoette vlak bij het Station Oosterbeek-Laaag een korporaal en twee soldaten van het 2nd Parachute Battalion en een hospitaalsoldaat, die in de nacht afgesneden waren geraakt van hun onderdeel.^[10] Ze sloten zich bij het groepje aan en liepen verder toen ze het geluid van zware gevechten hoorden uit de richting van de Rijnbrug. Via achtertuinen bereikten ze het St. Elisabeths Gasthuis waarvan Stainforth wist dat de 16th Parachute Field Ambulance zich er zou vestigen.

In het ziekenhuis kreeg de luitenant van een Britse officier te horen dat de Duitsers de weg naar het 2nd Parachute Battalion hadden geblokkeerd. Stainforth besloot daarom terug te gaan via de Utrechtseweg en zich aan te sluiten bij het 3rd Parachute Battalion dat nog niet langs het St. Elisabeths Gasthuis was gekomen. Het gemengde groepje ging door de straten van de wijk Lombok richting Oosterbeek en passeerde onderweg de Koepelgevangenis.

Bij het landgoed Den Brink werd de groep onder vuur genomen door SS pantsergrenadiers. Bill Maden, de oppasser van Stainforth, en de korporaal van het 2nd Parachute Battalion werden dodelijk getroffen. Luitenant Stainforth raakte gewond in zijn borst en gaf zijn groep bevel om terug te trekken. Op de Utrechtseweg kwamen ze een peloton tegen van het 3rd Parachute Battalion dat op weg was naar de Rijnbrug en Stainforth gaf zijn mannen het bevel om zich bij hen aan te sluiten.[\[11\]](#) De hospitaalsoldaat bleef bij hem achter en bracht hem met hulp van Nederlandse burgers naar het verpleeghuis Hoogstede. Geen van de mannen in Stainforths groep zou uiteindelijk het centrum van Arnhem bereiken. Stainforth zelf werd gevangengenomen in Hoogstede.

De opmars van het 1st Parachute Squadron naar de Rijnbrug

Hoe was het intussen met de rest van het 1st Parachute Squadron afgelopen? Beide delen van C Troop (bij de landingszone en bij het 3rd Parachute Battalion) zouden het centrum van Arnhem eveneens niet bereiken. Andere onderdelen van de compagnie kwamen wel bij de verkeersbrug aan. Allereerst arriveerde de helft van B Troop onder bevel van kapitein Livesey die met HQ Company en A Company van het 2nd Parachute Battalion meeliep. Deze groep kwam rond kwart over acht in de avond van 17 september aan en installeerde zich in een huis aan de Marktstraat. Zij kwamen onder het bevel van majoor Tatham-Warter, de commandant van A Company.

Het merendeel van het 1st Parachute Squadron bevond zich tijdens de opmars naar de brug bij het hoofdkwartier van de 1st Parachute Brigade. Kapitein Eric Mackay bereikte met zijn A Troop de schipbrug rond half tien in de avond. Hier kreeg zijn peloton een Duitse tegenaanval te verduren vanaf de zuidelijke oever waarbij twee pontons van de schipbrug zwaar beschadigd raakten en zonken. Het compagniesverslag vermeldt dat "twee boten zonken en de Duitsers zich terugtrokken met zware verliezen. Geen R.E. [Royal Engineers] verliezen."[\[12\]](#)

Doordat de schipbrug niet meer bruikbaar was, werd de opmars richting de Rijnbrug hervat. Het oversteken van het Eusebiusplein ging echter niet zonder slag of stoot. Kapitein Mackay schreef een jaar na de Slag om Arnhem over dit korte gevecht:

"De vijand was nu doorgedrongen tussen mijn kleine troep en de strijdkrachten bij de brug. Deze bevonden zich op een plein, dat juist op onze weg lag. Mijn eerste pogingen om deze "val" over te steken mislukten, maar we slaagden er in, hen naar een zijstraat te verjagen.

Zij stelden nu twee machinegeweren op in de ramen van enkele benedenvertrekken en beheersten op die manier het plein. Het was echter noodzakelijk, dat wij de brug bereikten en dus stelde ik mijn troep met de karretjes op aan de rand van het plein. Toen alles gereed was liepen we in draf de 40 meter open terrein over. Het was een waagstuk maar we konden het wagen, want er waren geen verliezen.

We trokken verder en bereikten na enkele minuten de brug. Hier was de situatie niet best. De strijdmacht bestond uit de twee overgebleven compagnieën van het aanvalsbataljon, waarbij ongeveer honderd man van het eskadron, waar ook mijn troep toebehoorde, enkele R.A.S.C. en het merendeel van de staf van het brigadehoofdkwartier (.....) De vijand was nog steeds op de brug, zich verschansend in een bunker, nog gesteund door een pantserwagen; het gehele gevechtsterrein lag onder het vuur van de 88mm kanonnen van de overkant.

Kort na onze aankomst gingen we tot de aanval over, ondersteund door onze R.E. met vlammenwerpers. Er volgde een bloedig gevecht met zware verliezen aan beide zijden."[\[13\]](#)

De poging van een peloton van het 2nd Parachute Battalion onder leiding van luitenant Andy McDermont om de zuidelijke brugoprit te veroveren, mislukte. Het vuur van een vlammenwerper van een tweetal toegevoegde genisten raakte per ongeluk een houten munitiehuisje naast een van de twee bunkers op de brug. Een explosie volgde waarbij de verf van de brug vlam vatte.

Het 1st Parachute Squadron werd bij aankomst verdeeld over de posities rondom de brug om zowel de perimeter te versterken als om in hun rol van geniesoldaten waar nodig de helpende hand te kunnen bieden. Majoor Douglas Murray verbleef vermoedelijk in en rond het bataljonshoofdkwartier van luitenant-kolonel Frost aan de Eusebiusbinnensingel, terwijl luitenant Donald Hindley zich met tien manschappen van het hoofdkwartier van het 1st Parachute Squadron positie's innam op de hoek van de Eusebiusbuitensingel en de Westervoortsedijk. Hij stond daar onder bevel van kapitein Bernard Briggs die zich met 20 radiotelegrafisten van het brigadehoofdkwartier in het ernaast gelegen pand bevond.[\[14\]](#)

Het gevecht om 'de Rode School' in de nacht van 17 op 18 september

Kapitein Mackay betrok met zijn A Troop 'de Rode School'. Luitenant Dennis Simpson had zich eerder al met de helft van B Troop in de Van Limburg Stirum School geïnstalleerd. Rond middernacht werd de groep van Simpson versterkt door de komst van majoor Peter Lewis en veertien van zijn officieren en manschappen van C Company, 3rd Parachute Battalion. Lewis' compagnie was kort na aankomst bij de Britse perimeter aangevallen en had zware verliezen geleden. Naast zijn eigen groep in de school was er alleen nog 8 Platoon over dat in de Camiz melkfabriek aan de Westervoortsedijk en in de prentbriefkaartenfabriek Jos Pé op de hoek van de Badhuisstraat en de Nieuwe Kade posities had ingenomen (zie punt 36).

Om kwart over twaalf die nacht werden 7 en 9 Platoon van deze compagnie aangevallen. Tegelijkertijd kwam A Troop in het gebouw net ten noorden van de Van Limburg Stirum School onder zwaar machinegeweer vuur te liggen. Mackay schreef over deze aanval:

"De vijand sloop door de struiken tot vlak voor ons, eer wij er ons van bewust waren. Ze wierpen handgranaten door de ramen van de benedenverdieping en van de eerste etage. Bijna onmiddellijk kregen zij vaste voet in het sousterrain, maar een hevig gevecht van man tegen man met vuisten, laarzen, geweerkolven en bajonet verdreef hen weer.

Toch werd onze positie spoedig slechter. De Duitsers kwamen nu met een machinegeweer en staken dat door een raam, op die manier iedereen in het vertrek onder vuur nemend. Gelukkig stond ik vlak bij het raam, vanwaar ik de schutter neerschoot; daarna richtte ik het machinegeweer op den vijand buiten. Nu kwamen er handgranaten door al de vensters en een hels lawaai volgde. Het was duidelijk dat we, indien we nog langer bleven, allen gewond of gedood zouden worden: de helft van de bezetting was gewond."[\[15\]](#)

De dood van Marinus Goedhart

Wachtsman Marinus Goedhart, die zich in de kelder bevond, kwam waarschijnlijk tijdens het vuurgevecht om het leven. De volgende avond kreeg zijn gezin bezoek van een politieagent. Jacob Goedhart schreef naderhand:

"Op 18 september 1944 kwam een politieman van de gemeentepolitie Arnhem in de avonduren in onze woning te Valckenierstraat 24 aanzeggen, dat vader tengevolge van oorlogsgeweld om het leven was gekomen. Zijn stoffelijk overschot was aangetroffen op de Eusebiusbuitensingel-hoek Vlijtstraat te Arnhem op 18 september 1944. Zijn identiteit werd toen vastgesteld uit de op hem aangetroffen identiteitspapieren. Tevens werd ter plekke aangetroffen zijn zwarte Nederlandse militaire helm, welke van binnen was opgevuld met papier. Deze gegevens klopten met onze wetenschap omdat deze zwartkleurige helm te groot was voor het hoofd van mijn vader.

Volgens mededeling van de politieman, was vader zeer vermoedelijk ten gevolge van een terreurdaad van de aldaar strijdende Duitse soldaten om het leven gebracht. In de Vlijtstraat bevond zich in die dagen een mitrailleurnest bemand door Duitse soldaten. (.....) Vanwege de oorlogshandelingen ter plekke was het voor ons nabestaanden, niet mogelijk om toen de plaats van begraven te benaderen."[\[16\]](#)

Of Goedhart daadwerkelijk door Duits vuur is gedood, staat niet geheel vast. Jacob heeft na de oorlog een brief gestuurd aan kapitein Eric Mackay met een foto van zijn vader om te vragen of hij hem destijds gezien had, maar zijn brief is nooit beantwoord. Hij kan dus ook gesneuveld zijn door toedoen van de Britten, die zijn helm wellicht voor Duits hebben aangezien. Het lichaam van Marinus Goedhart werd in het voorjaar van 1945 opgegraven door leden van de Luchtbeschermingsdienst. De waarnemend dienstleider te Arnhem, B. van Brussel, schreef in december 1945 over de identificatie van Goedhart:

"Bij de Van Limburg Stirum School stond een bordje op een graf met de naam Goedhart. De familie vroeg mij Goedhart op te graven. Wat gebeurde? Tot onze verbazing kwam een Duitscher te voorschijn, wat nu? Gelukkig liet ik de mannen van mij nog dieper graven en ja daar kwam die meneer Goedhart te voorschijn, die door zijn zwager die toevallig langs kwam werd herkend. Zijn vrouw twijfelde of het haar man was, doch ieder lijk wordt door ons doorzocht voor herkenning van kleding, papieren sleutels, enz. Bij deze meneer Goedhart vonden we een portemonnaie waarin een afgebroken tand van zijn gebit. Toen ik die dame de tand liet zien, was zij gerust dat het geen vreemde man was."[\[17\]](#)

Het stoffelijk overschot kreeg naast dat van dokter Jan Zwolle een plek op de begraafplaats Moscowa in Arnhem. Op verzoek van de weduwe werd het op 23 juni 1945 opgegraven en vervolgens ter aarde besteld in een particulier graf op dezelfde begraafplaats, nummer 1564.[\[18\]](#)

De verdediging van de Van Limburg Stirum School

Door het vuurgevecht in en rond 'de Rode School' waren verscheidene geniesoldaten gewond geraakt. Een half uur later, rond kwart voor één 's nachts, besloot kapitein Mackay om zijn positie op te geven en terug te trekken naar de nabij gelegen Van Limburg Stirum school. Met vijf man zuiverde hij de tuin van Duitsers door enkele handgranaten te gooien en met hun half automatische Stenguns te schieten. De gewonden werden vervolgens naar buiten gebracht en de hele groep voegde zich bij de helft van B Troop.

Omdat kapitein Mackay een hogere rang had dan luitenant Simpson nam hij kort na één uur in de nacht het bevel op zich.[19] In het verslag dat hij na de strijd schreef en ook in een later geschreven artikel in Blackwood's Magazine repte hij met geen woord van de aanwezigheid van majoor Lewis, kapitein Robinson, luitenant Wright en dertien overige rangen van C Company.

In de kelder van de school verpleegde korporaal Roberts van C Company, geassisteerd door geniesoldaat 'Pinky' White, de gewonde Britse parachutisten. Kapitein Mackay schreef over de sterkte van zijn groep in het gebouw:

"Eerst verkende ik vluchtig de school. Deze had een sousterrain, twee verdiepingen en een zolder en ik besloot de strijd vanuit de eerste verdieping voort te zetten, slechts de benedenverdieping te verdedigen en de zolder als uitkijkpost te gebruiken. Ik had vijftig manschappen (onder wie zeven gewonden), nog één luitenant, zes Brenguns, ruim voldoende munitie, handgranaten en wat ontplofbare stoffen; geen anti-tankgeschut, heel weinig voedsel en slechts het water in onze veldflessen; geen medicijnen behalve morfine, en wat noodverband." [20]

Er volgden die nacht nog twee Duitse aanvallen die allebei werden afgeslagen. Zodra het licht werd, kwamen Duitse machinegeweschutters in 'de Rode School' in actie en beschoten de noordelijke kant van de Van Limburg Stirum School. De Britten slaagden er in om ze dood te schieten en anderen te beletten om deze wapens over te nemen. Het zwaartepunt van de Duitse aanval, meende kapitein Mackay na de oorlog, was echter gericht tegen de groep van luitenant Hindley en kapitein Briggs op de hoek van de Eusebiusbuitensingel en de Westervoortsedijk.

Vanaf zijn positie bij een op het zuiden gerichte dakkapel van de school observeerde luitenant Len Wright van C Company alle bewegingen van de Duitsers aan die kant. Ook probeerde hij het gebied dat door 8 Platoon werd verdedigd in de gaten te houden. Af en toe waagde hij een poging met een scherpschuttersgeweer om Duitse soldaten op de straat te raken. Het raam was versterkt door er een tafel met enkele matrassen er voor tegen de sponning te plaatsen.[21] Er was geen radiocontact tussen de commandant van 8 Platoon, luitenant Gerald Infield, en zijn commandant, majoor Lewis.[22]

De aanval van SS-Panzer-Aufklärungs Abteilung 9

Kort na negen uur in de ochtend reed een Duitse verkenningsafdeling, SS-Panzer-Aufklärungs Abteilung 9 van de 9. SS-Panzer-Division 'Hohenstaufen', onder leiding van Hauptsturmführer Viktor-Eberhard Gräbner vanuit het zuiden over de brug. Gräbner had per radio de opdracht gekregen om de Britse parachutisten aan te vallen en hen uit te schakelen. Daarna moest hij een verdedigingslinie opzetten ten westen van de brug om te voorkomen dat nog meer Britten die brug konden bereiken.[23]

Zover kwam het echter niet: Gräbner werd door een kogel in zijn borst dodelijk getroffen. Zijn lichaam is nooit gevonden.[24] Hauptsturmbannführer Karl-Heinz Recke nam het bevel over. Twee Duitse halfrupsvoertuigen kwamen op 'het paadje van Bleckmann' bij de Eusebiusbuitensingel 68 tot stilstand. De inzittenden werden doorzeefd door Britse kogels en overleefden het niet.[25] Het uiteindelijk succesvol tegenhouden van de Duitse verkenningsafdeling was een van de laatste overwinningen van de Britse parachutisten bij de Rijnbrug. Kapitein Mackay herinnerde zich van de aanval:

"Plotseling hoorde ik gerommel vlak onder het raam. Toen ik naar buiten keek zag ik er één precies beneden me. Deze was slechts anderhalve meter van me verwijderd en ik keek den bestuurder recht in het gezicht. Ik weet niet wie er meer verbaasd was. De wagen moest naar beneden gekomen zijn op het smalle pad tussen de oprit en de school. Hij reageerde sneller dan ik, want met een vuile brede grijns schoot hij driemaal op me. Het enige schot dat mij trof, versplinterde de veldkijker, die ik om mijn hals had hangen. De jongens verzamelden zich snel om me heen en binnen enkele seconden waren hij en zijn mannen er geweest." [26]

Duitse tegenaanvallen vanuit het oosten

Om half tien 's ochtends had de radioman van C Company weer contact gekregen met het bataljons-hoofdkwartier van het 3rd Parachute Battalion, dat zich op dat moment ten westen van het St. Elisabeths Gasthuis bevond. Majoor Lewis sprak vervolgens met luitenant-kolonel Fitch en vernam dat de rest van het bataljon die middag een poging zou wagen om de brug te bereiken. Hierna was al het radiocontact verbroken, afgezien van enkele signalen die werden opgevangen maar niet konden worden beantwoord.[27]

De rest van de dag werden aanvallen afgeslagen uit noordelijke en oostelijke richting. Rond zes uur in de avond namen de Duitse activiteiten vanaf de Westervoortsedijk en de Nieuwe Kade toe, aangezien de posities van 8 Platoon na bijna achttien uur van vastberaden verzet onder de voet waren gelopen. Duitse soldaten hadden inmiddels al het gebouw van Gemeentewerken aan de Nieuwe Kade bezet, op een steenworp afstand van de brug. Deze groep beschoot het kantoor van het Electriche bedrijf en tram op de hoek van de Marktstraat en de Ooststraat dat verdedigd werd door 3 Platoon van de A Company van het 2nd Parachute Battalion onder leiding van luitenant Andy McDermont. Ook in het huis aan de westkant van de noordelijke brugoprit, Rijnkade 119, waren Duitsers zich aan het installeren.

Luitenant-kolonel Frost besloot toen pas om zijn reserve in te zetten: 6 Platoon van zijn B Company, onder leiding van luitenant James Flavell. Als deze eerder die dag vanaf hun reservepositie aan de westkant van de brug naar de oostkant was gestuurd, had 8 Platoon van het 3rd Parachute Battalion het wellicht langer kunnen uithouden. Flavells peloton heroverde zowel Rijnkade 119 als het gebouw van Gemeentewerken, maar moest na een paar uur het pand alweer opgeven toen de Duitsers het met fosforgranaten in brand schoten.[28]

Zware mortieren van de Kampfgruppe Knaust werden door de Duitsers opgesteld en deze bombardeerden het dak van de Van Limburg Stirum School. De 'Rode School' werd door hen opzettelijk in brand gezet en brandende stukken kwamen op het houten dak van de ernaast staandel terecht. Dat vatte vlam en tegen middernacht was dit vuur eindelijk geblust. Infanterieaanvallen waren afgeslagen. Die nacht begon de munitievoorraad van de Britse verdedigers nijpend te worden. Voedsel was er ook al niet in voldoende mate, en dat terwijl er in brandende 'de Rode School' genoeg aanwezig was! Hier konden de Britten in de school echter niet bijkomen. Majoor Lewis en kapitein Mackay gaven daarom de opdracht om het vuren te staken.

De Duitsers kwamen tot de conclusie dat de Britse verdedigers waren uitgeschakeld en een grote groep van ongeveer zestig soldaten ging op het grasveld bij de Van Limburg Stirum school staan roken. Majoor Lewis en kapitein Mackay gaven daarop hun mannen het bevel om op hun teken het vuur te openen en enkele granaten te gooien. Het resultaat van de plotselinge kogelregen en granaten was verpletterend. Een 40-tal Duitsers lag dood of stervend op de grond. Slechts enkelen konden zich uit de voeten maken. Luitenant Wright schreef later dat majoor Lewis van kamer naar kamer rende en lachend riep dat hij zich in geen tijden meer zo had vermaakt.[29]

Dinsdag 19 september

SS-Unterscharführer Alfred Ringsdorf van het 21. SS-Panzergrenadierregiment nam deel aan de felle gevechten rondom de Van Limburg Stirum School. (Foto via Alfred Ringsdorf. Collectie Freedom Trail Arnhem, Gelders Archief)

Het slaapgebrek begon de parachutisten op dinsdag parten te spelen. Sommigen hadden een paar uur kunnen slapen sinds zondag, maar de meeste Britten waren al meer dan 36 uur in touw. Het XXXste Legerkorps liet echter nog op zich wachten. De Duitsers zetten tanks in en beschoten de zuidelijke muur van de school. Ook het hoekpand aan de overzijde van de Marktstraat, dat werd verdedigd door luitenant McDermonts peloton van het 2nd Parachute Battalion, werd aangevallen. Deze groep moest zich terugtrekken. Een tegenaanval onder leiding van McDermont mislukte en hij raakte daarbij zwaar gewond. Twee dagen later bezweek hij het St. Elisabeths Gasthuis aan zijn verwondingen. Het enige andere gebouw dat nog in Britse handen bleef aan de oostkant van de brug was het pand van kapitein Briggs en luitenant Hindley.

Dinsdagnacht klopte een Nederlands echtpaar aan bij de school en vroeg of ze daar konden overnachten. Majoor Lewis omschreef ze later als "doodsbange burgers" die de volgende ochtend weer vertrokken.[\[30\]](#) De Benzadrine pillen, een opwekkend middel, die kapitein Mackay liet uitdelen, hadden niet het gewenste effect. Veel soldaten kregen hallucinaties en anderen begonnen dubbel te zien.

Woensdag 20 september

Woensdagmiddag hoorden de Britten in de Van Limburg Stirum School een zwaar gevecht onder de Rijnbrug. A Company van het 2nd Parachute Battalion werd teruggedreven naar de westkant van de brug en luitenant John Grayburn kwam daarbij om het leven. Hij kreeg na de strijd postuum het Victoria Cross toegekend, de hoogste Britse militaire onderscheiding en werd bevorderd tot kapitein.[\[31\]](#) Een Duitse Tiger tank begon het gebouw systematisch onder vuur te nemen en de ene na de andere granaat boorde zich door de muren heen. Op drie plaatsen braken branden uit. Vermoedelijk gebruikten de Duitsers bij deze beschieting fosforgranaten. De waterleiding was echter afgesloten, dus er kon niet worden geblust.[\[32\]](#)

Kapitein Wilfred Robinson was een van weinige officieren die niet gewond raakte tijdens deze beschieting:

"Toen ik luitenant Wright afloste in de observatiepost op de zolder van de school, kon ik een Duits kanon zien staan op de weg net ten noorden en oosten van de brug. Het vuurde op de school. Plotseling zag ik een explosie bij het kanon en ik dacht dat een van onze granaten ons had geraakt. Ik realiseerde me later dat we natuurlijk helemaal geen ondersteunende kanonnen [van dat kaliber] bij ons hadden.

De explosie die ik zag was het kanon dat werd afgevuurd en vrijwel tegelijkertijd sloeg een granaat in op het dak van de zolder, net rechts van de plek waar ik zat te observeren. Het zette het dak in vuur en vlam. Ik dacht destijds dat het een fosforgranaat was, maar ik weet niet of de Duitsers die granaten hebben gebruikt.[\[33\]](#) Ik verliet onmiddellijk de zolder.

Deze granaat had majoor Lewis en luitenant Wright verwond, die op de eerste verdieping lagen te slapen. Tegen de tijd dat ik de eerste verdieping had bereikt waar majoor Lewis en luitenant Wright hadden gelegen, hoorde ik dat hij [Lewis] de opdracht had gegeven om het gebouw te evacueren. Ik was de laatste die de school verliet, want er lagen veel gewonden op draagbaren en ik moest er op toezien dat alle gewonden werden geëvacueerd.

Toen ik naar buiten kwam, besepte ik dat de Duitsers ons hadden vastgepind vanuit een positie ten noorden van de school. We konden daar niets aan doen. Omdat de verliezen stegen, was majoor Lewis gedwongen om zich over te geven. Omdat ik niet gewond was, voelde ik dat het mijn plicht was om te proberen om te ontsnappen, maar ik voelde me ook schuldig om de gewonden te verlaten. Ik vroeg daarom aan majoor Lewis of ik weg mocht gaan en hij schreeuwde dat iedereen die dat kon, moest zien te ontsnappen. Hij gaf ons niet het bevel om te ontsnappen, zoals luitenant Wright in zijn verslag schreef.

We staken de weg over aan de oostkant van de school en verborgen ons onder de struiken in een tuin. Ik hoopte dat als het donker werd we ons misschien bij de strijdmacht van luitenant-kolonel Frost ten westen van de school aan de noordkant van de brug zouden kunnen voegen. Ik kan me niet herinneren hoeveel er van ons in de tuin waren. Ik zou zeggen tussen de vijf en negen man. Ik herinner me dat kapitein Mackay van het 1st Parachute Squadron RE er een van was.

Ik tuurde om de hoek van het hek aan de oostkant van de tuin die ik was binnen gegaan en zag dat de straat vol was met Duitse soldaten die schenen te rusten en zich niet bewust waren van onze aanwezigheid. Toch moeten we gezien zijn toen we de weg overstaken, want ze begonnen de tuinen te doorzoeken. We lagen goed verborgen onder de struiken in onze camouflage uniformen, maar ongelukkig genoeg stapte een jonge Duitser op iemands arm of been en die gaf een schreeuw.

Plotseling kwamen verscheidene Duitsers de tuin binnen gestormd en ik dacht toen dat ze ons zouden doodschieten. Ze namen ons gevangen en de volgende dag werden we per vrachtwagen naar een doorgangskamp voor krijgsgevangenen in Emmerich, Duitsland, gebracht."[\[34\]](#)

De ontsnapping van de kapiteins Mackay en Robinson

Ook de zwaar gewonde majoor Lewis en de andere verdedigers van de Van Limburg Stirum School werden gevangengenomen. Kapitein Mackay, luitenant Simpson en twee korporaals slaagden er een paar dagen later in om uit het provisorische gevangenkamp in Emmerich te ontsnappen, een boot te stelen en over de Rijn en Waal naar Nijmegen te roeien. Zij voegden zich daar bij de restanten van het 1st Parachute Squadron die vanuit Oosterbeek over de Rijn terug waren gekomen.

Kapitein Robinson ontsnapte later die nacht met twee Amerikanen uit hetzelfde kamp. Zij besloten om naar Nederland te lopen. Daar kwamen ze in contact met het verzet dat hen verborgen hield totdat zij bij een massale ontsnappingsoperatie voor ondergedoken geallieerde militairen, Operatie Pegasus I, in de nacht van 22 op 23 oktober 1944 bij Renkum werden opgepikt door een Amerikaanse gevechtspatrouille en naar bevrijd gebied werden gebracht.

Met dank aan:

Jacob Goedhart

Robert Hepburn – A Troop, 1st Parachute Squadron, RE

John Humphreys – B Troop, 1st Parachute Squadron, RE

Sir Wilfred Robinson Bt. – C Company, 3rd Parachute Battalion

Peter Stainforth – B Troop, 1st Parachute Squadron, RE

- [1] Marcel Zwarts, 'SS-Panzer-Aufklärungs-Abteilung 9 en de Arnhemse verkeersbrug' in: Ministry No. 78, Nieuwsbrief van de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum No. 90, Oosterbeek, juni 2003, blz. 8-9.
- [2] Telefoongesprek Frank van Lunteren met Jacob Goedhart, 16 april 2007.
- [3] War Diary 1st Parachute Squadron, R.E. 17 September 194. Gelders Archief, Documentatiecollectie Tweede Wereldoorlog, inventarisnummer 93.
- [4] P. T. Stainforth, Wings of the Wind (London 1954), 200.
V. Dover, The Silken Canopy (London 1979), 90.
- [5] P. Pronk, Airborne Engineers. The shiny 9th (Renkum 2001), 45.
- [6] Major Victor Dover, 'Arnhem Airborne Operation. Battlereport by Major Victor Dover, M.C., i/c "C" Company, 2nd Battalion, The Parachute Regiment (1945). Gelders Archief, Documentatiecollectie Boeree, inventarisnummer 18.
- [7] Stainforth, Wings of the Wind, 207.
- [8] Pronk, Airborne Engineers, 53-56.
- [9] Stainforth, Wings of the Wind, 209.
- [10] Het is onbekend wie dit waren. Vermoedelijk behoorden zij tot C Company.
- [11] 'Lieutenant Peter Stainforth wounded at the Battle of Arnhem, 1944' <http://www.stainforth-history.co.uk/excerpts/arnhem.html> Geraadpleegd op 2 februari 2007.
- [12] War Diary 1st Parachute Squadron, RE. Gelders Archief, Documentatiecollectie Tweede Wereldoorlog, inventarisnummer 93.
- [13] E. Mackay, Whoa Mahomet. De strijd om de Rijnbrug (Aalten 1947), 12.
- [14] War Diary 1st Parachute Squadron, RE. Gelders Archief, Documentatiecollectie Tweede Wereldoorlog, inventarisnummer 93.
- [15] Mackay, Whoa Mahomet. De strijd om de Rijnbrug, 14.
- [16] Brief Jacob Goedhart aan de Oorlogsgravenstichting in Den Haag, 18 april 1985. Gelders Archief, Collectie Gemeentearchief Renkum, Dossier Burgerslachtoffers, Marinus A. Goedhart.
- [17] B. van Brussel, Rapport van de waarnemend dienstleider van de Luchtbeschermingsdienst (Arnhem 1945), 2. Gelders Archief, Documentatiecollectie Tweede Wereldoorlog, inventarisnummer 4.
- [18] Brief Jacob Goedhart aan Geert Maassen, archivaris van Renkum, 18 maart 1992. Gelders Archief, Collectie Gemeentearchief Renkum, Dossier Burgerslachtoffers, Marinus A. Goedhart.
- [19] War Diary 1st Parachute Squadron, RE. Gelders Archief, Documentatiecollectie Tweede Wereldoorlog, inventarisnummer 93. De Britten hielden hun Engelse tijd en daarom wijken hun tijden een uur af van de Nederlandse/Duitse tijd.. Ik heb echter alleen de Nederlandse tijden vermeld en de Britse tijdstippen omgerekend naar de Nederlandse tijdstippen..
- [20] Mackay, Whoa Mahomet. De strijd om de Rijnbrug, 15.
- [21] Len Wright, Draft Account 3rd Parachute Battalion, "C" Company, 14. Gelders Archief, Documentatiecollectie Tweede Wereldoorlog, inventarisnummer 1378.
- [22] Brief Sir Wilfred Robinson Bt. aan Frank van Lunteren, 25 april 2007.
- [23] Zwarts, 'SS-Panzer-Aufklärungs-Abteilung 9 en de Arnhemse verkeersbrug', 5-6.
- [24] Ibidem, 11.
- [25] Ibid, 10.

- [26] Mackay, Whoa Mahomet. De strijd om de Rijnbrug, 18.
- [27] Wright, Draft Account 3rd Parachute Battalion, "C" Company, 15.
- [28] D.G. van Buggenum, B Company Arrived. The story of B Company of the 2nd Parachute Battalion at Arnhem, September 1944 (Renkum 2003), 89-95
- [29] Ibidem, 16.
- [30] Questionnaire Major R. "Pongo" Lewis, 8 januari 1968. Het origineel ligt in de Cornelius Ryan Collection, Vernon R. Aldan Library, Ohio. De door de auteur geraadpleegde kopie van dit document berust bij het Airborne Museum in Oosterbeek.
- [31] Telefoongesprek Frank van Lunteren met soldaat Sid G. Blackmore, veteraan van A Company, 2nd Parachute Battalion. Maandag 7 mei 2007.
- [32] Telefoongesprek Frank van Lunteren met geniesoldaat Robert Hepburn, B Troop, 1st Parachute Squadron, RE. Woensdag 9 mei 2007.
- [33] Fosforgranaten zijn granaten die direct na de inslag een brand veroorzaken die moeilijk te blussen is. De Duitsers gebruikten inderdaad dit type granaten.
- [34] Brief Sir Wilfred Robinson Bt. aan Frank van Lunteren, 25 april 2007.